

ВІДГУК

**офіційного опонента – докторки історичних наук, професорки
Тверитникової Олени Євгенівни на дисертаційну роботу
Бондар Юлії Олександрівни «Промисловість Української РСР у
повоєнний період (1946–1965 рр.): історіографія проблеми», поданої на
здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 03 Гуманітарні науки
за спеціальністю 032 Історія та археологія**

Актуальність теми дисертації. Історіографічні дослідження є невід'ємною й обов'язковою складовою пізнавальної діяльності вченого-історика. Разом з тим саме вони, як ні які інші, вимагають найширшого застосування фахового інструментарію історика вищої кваліфікації, дозволяють дисертанту підтвердити правомірність своєї заявки на отримання офіційного наукового ступеня.

Традиційними завданнями проблемної історіографії є підведення підсумків вивчення певної наукової теми в попередній період, виявлення дискусійних або маловивчених питань, визначення шляхів подальшого дослідження проблеми. Не менш важливе завдання – виділити в працях попередників те, що має значення для сучасного етапу розвитку наукового знання (фактичний матеріал, ідеї, постановка проблеми тощо).

На сучасному етапі розвитку історичної науки зростає значення саме проблемної історіографії, яка виконуючи не лише наукові, а й історіософські, соціокультурні функції, відіграє важливу роль в подальшому осягненні минулого. Посилення уваги суспільства до запитів і проблем людини стимулює розвиток антропологічно орієнтованої історіографії. Таким чином дисертаційне дослідження Ю. О. Бондар «Промисловість Української РСР у повоєнний період (1946–1965 рр.): історіографія проблеми» присвячено цікавій, малодослідженій і вже тому актуальній для сучасної української історичної науки проблемі.

Оцінка обґрунтованості наукових результатів дисертації, їх достовірності та новизни. Наукова новизна дисертаційного дослідження Бондар Ю. О. зумовлена як сучасними суспільно-політичними викликами, що постали перед Україною, так і потребами розвитку історичної науки.

В умовах збройної агресії та масштабних руйнувань економічної й індустріальної інфраструктури особливої ваги набуває звернення до історичного досвіду повоєнного відновлення промисловості на українських землях. Саме в повоєнний період 1946–1965 рр. в Українській РСР напрацьовано значний практичний і управлінський досвід подолання наслідків війни, мобілізації ресурсів та відбудови індустріального потенціалу, що становить безперечний науковий інтерес і сьогодні.

У той же час сучасний стан історичної науки характеризується розширенням джерельної бази, відкриттям архівних фондів і переглядом усталених методологічних підходів. За цих умов особливої актуальності набуває історіографічне осмислення попередніх досліджень, що дає змогу уникнути як ідеологічної упередженості, так і поверхневого заперечення наукового доробку попередніх поколінь дослідників.

Попри наявність значної кількості праць, у яких порушуються окремі аспекти розвитку промисловості Української РСР у 1946–1965 рр., комплексного історіографічного дослідження цієї проблеми на сучасній методологічній основі досі не створено. Це зумовило наукову новизну дисертаційної роботи, спрямованої на системний аналіз історіографії промисловості Української РСР у повоєнний період, уточнення наукових підходів, категоріального апарату та визначення перспектив подальших досліджень у цій галузі.

Представлена робота вирізняється цілісністю підходу, ґрунтовністю аргументації практичної значущості дослідження. Визначено об'єкт, предмет, мету та завдання дослідження, які узгоджуються між собою й забезпечують логічну послідовність наукового пошуку, обґрунтовано хронологічні межі та

практичне значення дослідження. Для реалізації поставлених завдань використано ефективний комплекс методів.

У своїй дисертації Юлія Олександрівна обрала різноманітний науковий інструментарій, що поєднує в собі як традиційні так й нові підходи наукового досліджу. Саме це допомогло авторці в пошуках рішення надзвичайно складної проблеми взаємодії індивідуального, групового, соціального й універсального в історичному та історіографічному процесі. Отже, можна сміливо стверджувати, що дана робота відповідає сучасним тенденціям розвитку вітчизняного історіографічного дослідження та виконана в рамках сучасної парадигми розвитку української історичної науки. У зв'язку з цим, на нашу думку, Ю. О. Бондар зробила доволі вдалу спробу дослідити складну тему «Промисловість Української РСР у повоєнний період (1946–1965 рр.): історіографія проблеми».

Мова та стиль викладення результатів. Робота характеризується послідовністю та доступністю при викладенні матеріалу. Авторкою дисертаційного дослідження встановлено, що радянська історіографія промислової проблематики пройшла кілька етапів розвитку, кожен з яких характеризувався зміною тематичних акцентів, рівнем доступу до джерельної бази та видами наукових публікацій. Водночас на всіх етапах її функціонування відчутно позначалася залежність від політичної кон'юнктури.

Історія західної радянології в дисертації постає як складний і суперечливий процес тривалої еволюції. Західні дослідники розглядали промисловість СРСР насамперед у контексті військово-стратегічного потенціалу та як основу економічної системи. Для них характерний прикладний підхід: аналіз післявоєнної промислової політики супроводжувався акцентом на примусових методах управління в умовах пізнього сталінізму. Водночас окремі науковці відзначали поступову еволюцію системи в бік раціоналізації, посилення елементів економічної доцільності та часткового обмеження командно-адміністративних практик.

Західна історіографія також порушувала проблеми, які ігнорувалися в СРСР, зокрема труднощі науково-технічного прогресу та недоліки економічної політики.

Досліджуючи в окремому підрозділі діаспорну історіографію, авторка зазначила, що даний пласт суттєво відрізнявся від радянського. Незважаючи на обмежений доступ до архівів, українські історики в еміграції, звільнені від ідеологічного тиску, змогли сформувати більш об'єктивне бачення розвитку промисловості УРСР у 1946–1965 рр. Саме їхні підходи після здобуття незалежності України стали основою для формування сучасної національної історіографії.

Ю. О. Бондар зазначила, що сучасні українські дослідники довели, що гонка озброєнь і пріоритет військово-промислового комплексу сприяли зростанню виробничих потужностей, але водночас негативно вплинули на інші галузі економіки. Бюрократизація управління та політика державного домінування стримували розвиток підприємств і знижували роль людського фактору. У результаті сформувалася екстенсивна модель господарювання, орієнтована на потреби держави, а не суспільства.

Попри значну кількість досліджень, низка аспектів історії промислового розвитку УРСР залишається недостатньо вивченою, що дало можливість Ю. О. Бондар визначити перспективи подальших наукових пошуків.

У роботі присутні всі необхідні структурні складові. Наприкінці кожного розділу подано чіткі лаконічні висновки. Висновки та результати дослідження є достатньо обґрунтованими та узгодженими із завданнями дослідження.

Відповідно до чинних вимог, які висуваються до дисертаційних досліджень, робота містить анотації та список опублікованих праць за темою роботи українською й англійською мовами. Дисертація складається з анотації, переліку умовних скорочень, вступу, чотирьох розділів (11 підрозділів), висновків, списку використаних джерел і літератури

(680 найменувань), списку опублікованих праць за темою дисертації. Загальний обсяг дисертаційної роботи становить 266 сторінок друкованого тексту, із них 181 сторінка основного тексту.

Оприлюднення результатів дисертаційної роботи. Ключові положення, висновки та результати дисертаційного дослідження пройшли апробацію на науково-практичних форумах та конференціях всеукраїнського та міжнародного рівнів. Аналіз оприлюднення результатів дисертації демонструє широку географію і велике розмаїття доповідей дослідниці на наукових конференціях різних рівнів. Основні положення та висновки дисертації викладені в шести одноосібних статтях у виданнях, що внесені до переліку наукових фахових видань України категорії Б. Також ще чотири публікації додатково відображають результати дослідження. Наукові публікації здобувачки Ю. О. Бондар виконані на високому науковому рівні.

Відсутність (наявність) порушення академічної доброчесності. За результатами ґрунтовного вивчення рукопису дисертаційної роботи та опублікованих наукових праць авторки, а також аналізу наданого звіту щодо перевірки тексту рукопису сервісом «Identific», порушень академічної доброчесності не було встановлено. Використанні здобувачкою окремі ідеї, результати і тексти інших авторів мають посилання на відповідне джерело.

Загалом позитивно оцінюючи дисертацію Бондар Ю. О., слід висловити деякі **зауваження і пропозиції**:

1. Стосовно джерельної бази роботи, вважаємо, що дисертація лише б виграла якби авторка для реконструкції соціокультурної та політичної ситуації на тлі якої розгортався історіографічний процес в УРСР, використала не лише офіційні партійні та урядові документи, а й зображальні джерела – кіно-, фотодокументи, плакати, художні фільми на промислову тематику, живопис, художню літературу.

2. Вважаємо, що більшого обґрунтування потребують теоретико-методологічні засади дослідження. В кваліфікаційній роботі ця частина є надзвичайно важливою, адже здобувач має продемонструвати весь арсенал

методів та методологічних підходів професійного дослідження вищого гатунку. В той же час дослідниця має подати не тривіальний перелік методів та підходів, а висвітлити їх сутність й механізми використання.

В якості побажання – можна було б використати в дисертації теоретико-методологічні принципи «інтелектуальної історії», що вивчає історичні аспекти всіх видів творчої діяльності людини, у тому числі її умови, форми та результати, адже історіографія потрапляє до її предметного поля.

Доречно було звернутися й до просопографії, що б дозволило, наприклад, створити «колективні біографії» істориків певної доби і це могло б покращити розуміння історіографічного процесу, формування поглядів і позицій науковців.

3. На наш погляд, четвертий розділ дисертації «Аналіз сучасної вітчизняної історіографії» вийшов дещо компліментарним, авторка без особливої критики поставилася до доробку сучасних істориків. У зв'язку з цим їй не вповні вдалося приділити увагу перспективам подальшого розвитку даної наукової проблематики.

4. В оформленні списку використаних джерел і літератури присутні розбіжності з ДСТУ 8302:2015 щодо правил оформлення списку використаних джерел при написанні наукових робіт.

Утім, вказані дискусійні моменти та помічені недоліки суттєво не впливають на оцінку загального рівня дисертації, яка відноситься до оригінальних історіографічних студій. Її авторка провела глибоке наукове дослідження та отримала нові якісні результати, що мають поважну новизну та дозволяють суттєво доповнити уявлення щодо історіографії проблеми.

Висновок щодо відповідності дисертації встановленим вимогам.

Дисертаційна робота Бондар Юлії Олександрівни «Промисловість Української РСР у повоєнний період (1946–1965 рр.): історіографія проблеми», подана на здобуття ступеня доктора філософії є комплексним, цілісним, завершеним науковим дослідженням. У роботі отримано нові

науково обґрунтовані результати, що відрізняються новизною постановки і вирішення завдань, досягнення мети дослідження.

Дисертація Бондар Юлії Олександрівни «Промисловість Української РСР у повоєнний період (1946–1965 рр.): історіографія проблеми» за актуальністю, ступенем наукової новизни, обґрунтованістю, науковою та практичною значимістю здобутих результатів відповідає спеціальності 032 Історія та археологія та вимогам Постанови Кабінету Міністрів України № 44 від 12.01.2022 р. «Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», а Юлія Олександрівна Бондар заслуговує на присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 03 Гуманітарні науки за спеціальністю 032 Історія та археологія.

Офіційний опонент:

докторка історичних наук, професорка,
завідувачка кафедри українознавства, культурології
та історії науки Національного технічного
університету «Харківський
політехнічний інститут»

Олена ТВЕРИТНИКОВА